

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА

Кваліфікаційна робота

на тему:

**«ВОЄННИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПОТЕНЦІАЛ ЕКСКУРСІЙНИХ
МАРШРУТІВ МІСЦЯМИ ГЕРОЇЗМУ ТА ПАМ'ЯТІ»**

здобувачки вищої освіти

Першого освітнього рівня (бакалавр)

спеціальності 242 «Туризм»

освітньої програми «Туризмознавство»

САВІНОЇ ВЕРОНІКИ РУСЛАНІВНИ

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,

Доцентт кафедри культурології та музеєзнавства

Алла АНІЩЕНКО

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

рішенням кафедри культурології та музеєзнавства

Протокол №____ від «__» травня 2025 року.

Завідувач кафедри культурології та музеєзнавства професор

Анатолій ЩЕРБАНЬ

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ	
1.1. Поняття і суть воєнного туризму	5
1.2. Світовий досвід розвитку воєнного туризму (приклади — Польща, Ізраїль, Франція)	7
1.3. Роль воєнного туризму у збереженні історичної пам'яті.....	10
Висновки до Розділу 1	11
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	
2.1. Аналіз об'єктів воєнного туризму в Україні (місця боїв, меморіали, музеї)	13
2.2. Потенційні маршрути воєнного туризму (можна створити власні приклади)	15
2.3. Проблеми та виклики у розвитку воєнного туризму (безпека, етика, емоційний стан туристів).....	17
Висновки до Розділу 2	18
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	
3.1. Формування екскурсійних маршрутів «місцями героїзму та пам'яті»...20	
3.2. Створення туристичних продуктів для різних цільових аудиторій (молодь, ветерани, іноземці).....	22
3.3. Пропозиції щодо маркетингового просування воєнного туризму	24
3.4. Поширення воєнного туризму через соціальні мережі	26
Висновки до Розділу 3	31
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

В умовах післявоєнного відновлення Україна стоїть перед викликом переосмислення своєї історії та її ролі у формуванні нової ідентичності. Воєнний туризм, як особливий напрям тематичного туризму, стає перспективним інструментом збереження національної пам'яті, поширення інформації про боротьбу українського народу за свободу та незалежність, а також формування позитивного міжнародного іміджу держави.

Важливим є також патріотичне виховання молоді, яке може реалізовуватись через відвідування меморіальних місць, музеїв, місць бойових дій, де українські воїни виявили мужність та відвагу. Воєнний туризм здатен об'єднувати суспільство навколо спільної історичної пам'яті, слугувати джерелом морального відновлення нації.

Крім того, він має економічний потенціал, особливо для регіонів, які постраждали від бойових дій: розвиток таких маршрутів може стимулювати внутрішній туризм, створювати нові робочі місця, розвивати інфраструктуру. Оскільки міжнародний туризм буде відновлюватися поступово, акцент на внутрішніх маршрутах воєнної тематики може стати важливою складовою стратегії туристичного відродження України.

У науковій сфері тематика воєнного туризму досліджувалась у працях як українських, так і зарубіжних вчених. Зокрема, питання історичної пам'яті та культурної спадщини розглядали такі науковці, як В. Смолій, І. Гирич, Т. Ярошенко. У сфері туризмознавства важливий внесок зробили О. Любіцева, В. Цибух, І. Трач, які досліджували розвиток спеціалізованих видів туризму, зокрема військово-історичного. Зарубіжні вчені — Дж. Леннон і М. Фоулі — стали авторами концепції «темного туризму», до якого відносять і воєнний туризм, що досліджується як соціокультурний феномен. Роботи таких авторів, як П. Шарп та Е. Сміт, акцентують увагу на важливості збереження історичної правди через туристичні практики.

Об'єкт дослідження: воєнний туризм.

Предмет дослідження: воєнний туризм в Україні: потенціал екскурсійних маршрутів місцями героїзму та пам'яті.

Мета роботи: аналіз потенціалу розвитку воєнного туризму та формування пропозицій щодо створення екскурсійних маршрутів місцями героїзму та пам'яті.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність поняття “воєнний туризм” та визначити його роль у формуванні національної пам'яті.
2. Проаналізувати світовий досвід розвитку воєнного туризму.
3. Охарактеризувати роль воєнного туризму у збереженні історичної пам'яті.
4. Дослідити стан розвитку об'єктів воєнного туризму в Україні.
5. Проаналізувати потенційні екскурсійні маршрути воєнного туризму в Україні.
6. Визначити проблеми та виклики розвитку воєнного туризму в Україні.
7. Сформувати рекомендації щодо створення екскурсійних маршрутів місцями героїзму та пам'яті.
8. Сконструювати ідеї туристичних продуктів для різних цільових аудиторій.
9. Розробити пропозиції щодо маркетингового просування воєнного туризму в Україні.
10. Дослідити можливості поширення воєнного туризму через соціальні мережі.

Методи дослідження:

Аналіз та синтез — застосовувалися для вивчення наукових джерел, законодавчої бази, статистичних даних та матеріалів з теми воєнного туризму. Метод аналізу дозволив виділити ключові характеристики та тенденції розвитку цього виду туризму в Україні, а синтез — об'єднати отриману інформацію в цілісну картину.

Порівняльний метод — використовувався для зіставлення українського досвіду розвитку воєнного туризму з практиками інших країн, що мають досвід ведення бойових дій і подальшого створення туристичних маршрутів на основі воєнної тематики.

Метод системного підходу — дозволив розглядати воєнний туризм як складову частину туристичної галузі та соціокультурного простору, що взаємодіє з іншими сферами (економікою, культурою, освітою, безпекою тощо).

Метод SWOT-аналізу — використовувався для визначення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для розвитку воєнного туризму в Україні в сучасних умовах.

Географічний метод — дозволив дослідити просторове розміщення об'єктів воєнного туризму, визначити найбільш перспективні регіони для формування маршрутів.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для створення нових туристичних продуктів, спрямованих на популяризацію національної історії, патріотичне виховання та сприяння туристичному відродженню України.

Структура роботи: вступ, 3 розділи, загальні висновки, список використаних джерел із 30 найменувань на 3 сторінках. Загальний обсяг роботи 40 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття і суть воєнного туризму.

Воєнний туризм сьогодні розглядають як спеціалізований сегмент тематичного туризму, який поєднує в собі пізнавальний, меморіальний та емоційно-патріотичний аспекти мандрівок до місць, пов'язаних із військовими подіями різних епох. За визначенням Г. І. Бевза, воєнний туризм — це «організована форма подорожей із метою вивчення і вшанування пам'яті про військові конфлікти та їх учасників» [1, с. 34–41]. Він вирізняється серед інших видів туризму глибиною емоційного занурення та необхідністю забезпечувати психологічну безпеку учасників [10, 77–84].

З одного боку, воєнний туризм виконує освітню функцію: через відвідання музеїв, меморіальних комплексів та безпосереднє перебування на полях битв туристи отримують інформацію, вивчену з різних наукових джерел. Як зауважує І. В. Мережко, інтеграція історико-краєзнавчих досліджень із практикою тематичних екскурсій дозволяє «формувати в учасників стійке розуміння контексту військових подій і їхнього місця в глобальній історії» [6, с. 120–125]. З іншого — відвідування таких локацій спонукає до глибокого рефлексивного переживання, формуючи особисте ставлення до героїзму та трагедії.

Емоційно-меморіальна складова проявляється в атмосфері місця: меморіали і братські могили стають не просто туристичними атракціями, а просторами колективної пам'яті, де кожен камінь та меморіальна дошка є свідками подвигу й втрат. Підхід емоційного занурення підкреслює М. Cohen, який у своїй феноменології туристичного досвіду звертає увагу на «інтимну взаємодію суб'єкта з об'єктом споглядання» [11, Р. 185–189], а А. Seaton визначає воєнний («танатотуризм») як подорож до місць смерті та катастроф із метою внутрішнього перетворення туриста [14, Р. 132–134].

Ключовою особливістю цього виду туризму є також його функція патріотичного виховання. Саме через живий діалог із історією, безпосередні

зустрічі з ветеранами та екскурсоводами-очевидцями формується національна свідомість, підсилюється відчуття єдності поколінь. Як зазначає О. І. Антонюк, «воєнний туризм несе в собі потенціал морального відновлення нації та сприяє формуванню громадянської відповідальності» [8, с. 55–57].

Водночас організація таких подорожей потребує надзвичайно чутливого та етичного підходу. С. В. Макаренко підкреслює, що «будь-яка спроба надмірної комерціалізації пам'яті може підірвати довіру суспільства та спровокувати протестні настрої серед учасників» [9, с. 40–45]. Тому при проєктуванні маршрутів необхідно передбачати психологічний супровід, уникати сенсаціоналізму та забезпечувати максимальну повагу до місць трагічних подій.

Дослідники також виокремлюють кілька типів воєнного туризму за характером сприйняття та мотивацією туристів. Однією з найвпливовіших класифікацій є поділ на пізнавально-освітній, меморіальний та «темний» (dark tourism) сегменти. Пізнавально-освітній напрям орієнтується на глибинне вивчення історичних фактів через мультимедійні експозиції та наукові лекції, у той час як меморіальний акцентує увагу на вшануванні пам'яті загиблих і героїв. «Темний туризм», як зазначають Дж. Леннон і М. Фоулі, фокусується на відвідуванні місць трагедій і катастроф, прагнучи «доторкнутися до межі між життям і смертю» [12, с. 45–49]. При цьому воєнний туризм часто інтегрує всі ці компоненти, створюючи багаторівневі програми, які задовольняють різноманітні мотивації та очікування відвідувачів.

З точки зору соціокультурного контексту важливо враховувати, як туристські практики взаємодіють із місцевою спільнотою. У концепції «господарі і гості» В. Сміт підкреслює, що успішний досвід тематичного туризму залежить від автентичності контакту між місцевими жителями, які зберігають пам'ять і розповідають її історію, та гостями, які шукають

достовірну інформацію та емоційне занурення [13, с. 120–125]. Саме тому якість підготовки місцевих гідів, залучення ветеранів і нащадків учасників подій стає ключовою умовою етичності та ефективності воєнного туризму.

Методологічно організація воєнного туристичного продукту спирається на поєднання кількісних і якісних підходів.

З одного боку, аналіз соціологічних даних дає змогу визначити попит, розподіл за віковими та соціальними групами, а також настрої щодо відвідування тих чи інших об'єктів [19]. З іншого — глибинні інтерв'ю та фокус-групи з ветеранами, гідями й учасниками поїздок допомагають розкрити приховані емоційні та змістовні аспекти досвіду. Такі комплексні дослідження, як показує практика UNWTO, дозволяють створювати туристичні продукти, що одночасно відповідають безпековим, етичним і освітнім стандартам [28].

Нарешті, варто зазначити, що воєнний туризм не є ізольованим явищем: він тісно пов'язаний із ширшим контекстом кризового та тематичного туризму, який охоплює відвідування зон екологічних катастроф, терористичних актів чи природних катаклізмів. У цьому сенсі воєнний туризм може запозичувати найкращі практики з управління ризиками, комунікації та психологічної підтримки, розроблені в інших сегментах кризового туризму, забезпечуючи при цьому унікальну фокус-спрямованість на військово-історичній пам'яті та її збереженні для майбутніх поколінь. Його цінність полягає не лише в туристичному відвідуванні об'єктів, а найперше — у формуванні глибокого, емоційно-насиченого досвіду, який залишає слід у свідомості кожного мандрівника.

1.2. Світовий досвід розвитку воєнного туризму.

У світовій практиці воєнний туризм здобув усталені форми й механізми державної підтримки та професійної організації. Польща, як одна з найактивніших країн у цьому напрямі, створила розгалужену мережу меморіальних об'єктів і науково-освітніх центрів. Меморіальний комплекс «Аушвіц-Біркенау» виконує не лише функцію збереження пам'яті про жертв нацизму, а й служить платформою для досліджень і публічних дискусій. Польський Інститут національної пам'яті (IPN) координує цілі туристичні маршрути, інтегруючи ліквідаційні табори, військові кладовища та інтерактивні виставки, що поєднують традиційні екскурсії з VR/AR-технологіями для глибшого занурення в історичний контекст [21]. Окремий приклад — Музей Варшавського повстання, де цифрові реконструкції боїв 1944 року поєднують історичні артефакти з мультимедійними інсталяціями, що робить досвід водночас емоційним і науково обґрунтованим.

В Ізраїлі воєнний туризм є складовою шкільної та громадянської освіти. Меморіальний комплекс «Яд Вашем» не лише документує Голокост, а й створює розгалужену мережу навчальних програм для молоді та міжнародних делегацій. Тут поєднуються музейні експозиції, архівні документальні колекції та живі свідчення очевидців, а участь ветеранів ЦАХАЛу у спеціалізованих екскурсіях підсилює емоційний зв'язок відвідувачів із національною історією [20]. Завдяки тісній співпраці з Міносвітами та Міністерством туризму Ізраїль запровадив універсальні стандарти підготовки гідів, які охоплюють не лише історичні, а й психологічні аспекти роботи з травматичними темами.

У Франції потужним осередком воєнного туризму стали локації Першої та Другої світових війн. Поля боїв при Вердені й Нормандські узбережжя перетворені на інтегровані туристичні маршрути, що включають відвідання відкритих меморіалів, реконструкції боїв і щорічні урочисті заходи. Музей Дня D у Нормандії поєднує експозиції артефактів із аудіогідами, а

інфраструктура місць висадки союзників адаптована для масового й інклюзивного туризму, що приваблює як фахівців-істориків, так і широку публіку [22]. Французький досвід демонструє, наскільки важливим є державне фінансування реставрацій і створення єдиної навігаційної системи, що об'єднує різні регіони й формати подачі матеріалу.

Загалом світовий досвід розвитку воєнного туризму виявляє кілька ключових чинників успіху: активну участь державних інститутів у створенні й підтримці об'єктів, використання сучасних технологій для інтерактивного занурення, високі стандарти підготовки гідів і програми освітніх заходів для школярів та молоді. Усі ці елементи формують комплексне сприйняття воєнної історії, поєднуючи наукову строгість із глибоким емоційним впливом на відвідувачів.

Табл.1.1

Аспект	Ізраїль	Україна
Популярність серед туристів	Ізраїль активно просуває воєнний туризм як частину національної культури. Туристи приїжджають, щоб побачити місця, пов'язані з історією армії та війни, а також відвідати військові меморіали.	Воєнний туризм в Україні набирає популярності, особливо після 2014 року, коли війна на сході країни привернула увагу міжнародної спільноти. Але ця сфера все ще на етапі розвитку.
Основні об'єкти для відвідування	Музей Ізраїльських збройних сил, фортифікації, меморіали (наприклад, Яд Вашем), місця битв (Йорданська долина), оглядові майданчики військової техніки.	Музеї та меморіали, пов'язані з війною на сході України (наприклад, музеї АТО), військові об'єкти на сході, Чорнобильська зона відчуження.
Типи туризму	Історичний туризм, воєнні пам'ятки, візити до військових баз, участь у реконструкціях битв, навчальні екскурсії.	Відвідування бойових позицій, екскурсії до зон АТО, участь у реконструкціях, меморіальні тури, поїздки до зони відчуження

		Чорнобиля.
Економічний вплив	Воєнний туризм приносить значні доходи, особливо через міжнародні групи туристів, які зацікавлені в історії та безпеці країни.	В Україні воєнний туризм лише починає розвиватися, але є потенціал для зростання, зокрема у зв'язку з міжнародною зацікавленістю щодо війни на сході та її наслідків.
Залучення місцевих жителів	Місцеві жителі часто залучаються до проведення екскурсій, виступаючи як гіді, розповідаючи про історію конфліктів та власний досвід.	В Україні місцеві жителі, зокрема ветерани та волонтери, активно займаються організацією турів, надаючи живі свідчення та історії про події війни на сході.
Правова база та безпека	Ізраїль має розвинутий законодавчий механізм для забезпечення безпеки воєнного туризму, зокрема суворі правила відвідування військових баз і зон бойових дій.	В Україні є певні обмеження щодо відвідування безпосередніх зон бойових дій, але загалом безпека для туристів забезпечується через спеціальні туроператори та наявність дозволів.
Міжнародне співробітництво	Ізраїль активно співпрацює з міжнародними туристичними агентствами, організовує спільні проекти з іншими країнами для популяризації воєнного туризму.	Україна тільки починає співпрацювати з міжнародними туристичними компаніями для розвитку цього напрямку, зокрема з країнами Європи та США.
Визначні тури та події	Музей Голокосту, екскурсії по військових базах, відвідування стратегічних місць на кордоні з Палестиною та Сирією.	Візити до АТО, реконструкції боїв, фестивалі воєнної історії, екскурсії до Чорнобильської зони.

Таблиця 1.1. Порівняння перспектив воєнного туризму в Україні порівнянно з Ізраїлем.

Таким чином, ми можемо на прикладі побачити можливі напрямки та галузі для успішного розвитку .

1.3. Роль воєнного туризму у збереженні історичної пам'яті.

Воєнний туризм відіграє надзвичайно важливу роль у підтримці та передачі історичної пам'яті, оскільки безпосереднє відвідування місць бойових дій, меморіалів і музеїв створює унікальний емоційно-насичений досвід, який неможливо передати через підручники чи лекції. Особисте споглядання братських могил, огляд артефактів і участь у меморіальних церемоніях сприяє глибшій рефлексії над ціною свободи та жертвоністю, аніж будь-які інші освітні форми [11, Р. 185–189].

Крім емоційного впливу, воєнний туризм виступає потужним освітнім ресурсом. Музейні експозиції, інтерактивні мультимедійні стенди й відтворення баталій допомагають поєднати інформацію з історії, географії та соціології, формуючи у відвідувачів цілісний погляд на причини, перебіг та наслідки військових конфліктів [6, с. 120–125]. Групові екскурсії з участю досвідчених гідів, істориків і самих ветеранів перетворюють пасивне спостереження на активний діалог із минулим, стимулюючи критичне мислення та запобігаючи спрощеним або спотвореним трактуванням подій.

Особливо важливим є аспект патріотичного виховання: відчуття єдності поколінь і спільної історичної місії формується через колективне переживання та вшанування подвигу захисників. Як зазначає О. І. Антонюк, воєнний туризм сприяє «моральному відновленню нації» й формуванню громадянської відповідальності [8, с. 55–57]. Це має особливе значення в умовах сучасної України, де військові події останніх років стали джерелом нової національної ідентичності.

Воєнний туризм також забезпечує збереження матеріальної спадщини: відвідуваність музеїв і меморіалів спрямовує ресурси на їхню консервацію й

реставрацію. Завдяки інтересу туристів місцеві громади отримують можливість підтримувати культурний ландшафт, створювати робочі місця та розвивати інфраструктуру [7, с. 40–45]. Таким чином, туристичні маршрути стають не лише каналом передачі історичної правди, а й стабільним механізмом фінансування охорони пам'яток.

Загалом воєнний туризм поєднує освітню, емоційну та економічну функції, забезпечуючи комплексне збереження історичної пам'яті. Він формує глибоке усвідомлення минулого, сприяє розвитку національної свідомості та підтримці спадщини для майбутніх поколінь.

Висновки до Розділу 1.

Воєнний туризм як специфічна форма тематичного туризму вирізняється поєднанням освітніх, меморіальних та патріотичних елементів, що дозволяє не лише здобути нові знання про історичні події, а й емоційно зануритись у контекст військових трагедій і подвигів. Він виконує важливу функцію формування національної ідентичності та громадянської свідомості, створюючи умови для глибокої рефлексії туристів щодо подій минулого. Окрему увагу необхідно приділяти етичним аспектам організації таких подорожей. Таким чином, воєнний туризм потребує професійного підходу, який би враховував як психологічну безпеку учасників, так і повагу до місць пам'яті.

Світовий досвід засвідчує, що воєнний туризм може успішно функціонувати за умов системного підходу, у якому ключову роль відіграють держава, наукові інституції та громадські ініціативи. На прикладі Польщі, Ізраїлю та Франції видно, що важливими чинниками успіху є збереження автентичності пам'яток, впровадження інноваційних технологій (наприклад, VR/AR), високий рівень підготовки гідів та активна освітня діяльність. Залучення ветеранів і свідків історичних подій забезпечує глибоке емоційне

занурення, а інтеграція меморіальних об'єктів у загальнодержавну туристичну політику сприяє сталому розвитку цієї галузі. Таким чином, зарубіжний досвід може стати цінним орієнтиром для формування стратегії розвитку воєнного туризму в Україні.

Воєнний туризм відіграє ключову роль у збереженні історичної пам'яті, оскільки він сприяє не лише передачі знань, а й формуванню особистісного ставлення до подій минулого через емоційне залучення. Відвідування місць бойових дій, меморіалів і музеїв дозволяє туристам глибше усвідомити ціну людського життя, жертвність і значення героїзму. Одночасно цей вид туризму виконує важливу освітню функцію, поєднуючи історичні факти з сучасними формами презентації інформації. Особливо актуальною є патріотична складова, яка через спільне вшанування подвигу сприяє консолідації суспільства. Крім того, воєнний туризм підтримує збереження матеріальної культурної спадщини та сприяє соціально-економічному розвитку регіонів.

РОЗДІЛ 2.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз об'єктів воєнного туризму в Україні.

Сучасна Україна володіє надзвичайно багатим спадком військово-історичної пам'яті, що простягається від фортець XIV–XV ст. до нещодавніх місць бойових дій на сході країни. У Києві ключовим об'єктом є Національний музей історії України у Другій світовій війні, розташований під монументом «Батьківщина-мати». Його змодельовані діорами й інтерактивні мультимедійні стенди дозволяють відвідувачам не лише оглянути автентичні артефакти, а й відчувати хронологію подій 1939–1945 рр.

у єднанні з усією Європою, створюючи міцний зв'язок із загальноєвропейським контекстом війни [3, с. 34–41; 16, с. 99–106].

Меморіальний комплекс Революції Гідності, зокрема Алея Героїв Небесної Сотні та Музей Майдану, став ареною нового типу воєнного туризму — тематичного осмислення громадянського спротиву. Тут поєднуються офіційні церемонії вшанування, виставки сучасного мистецтва та особисті свідчення учасників подій 2013–2014 років, що трансформують простір пам'яті у місце безперервного діалогу поколінь і міжнародних гостей [27].

У Дніпрі Музей АТО (рис.1) демонструє еволюцію збройного протистояння від початку конфлікту на Донбасі до повномасштабного вторгнення 2022 року. Завдяки комбінованим експозиціям на відкритому повітрі та в закритих залах, відвідувач може порівняти оборонні укріплення, макети БТР і архівні світлини, а також ознайомитися з інтерв'ю учасників бойових дій [16, с. 101–106].

Позаяк бойові дії в Харківській, Луганській і Донецькій областях продовжуються, тимчасові меморіали, встановлені волонтерськими громадами, вже зараз формують основу для майбутніх музеїв просто неба на місцях боїв. За умови проведення дермінеризації та консервації локацій це дасть змогу створити тематичні маршрути, що поєднують локальні спогади з національною пам'яттю [3; 30, с. 45–50].

Закон України «Про туризм» і постанова Кабінету Міністрів № 303 визначають правові механізми охорони таких об'єктів, закладаючи підґрунтя для їхньої подальшої інфраструктурної підтримки та інтеграції в національну туристичну мережу [4; 5]. Одночасно локальні краєзнавчі музеї (наприклад, у Чернігові чи Сумах) мають потенціал формувати регіональні вузли воєнного туризму, об'єднуючи розповіді про Битву за Дніпро, оборону Чернігова та події Гетьманщини XVII ст., що значно розширить тематичний спектр

маршрутів [7, с. 15–20].

Рис.1 Музей АТО.

Таким чином, для розбудови воєнного туризму в Україні важливо не лише зберегти та дослідити наявні меморіали й музеї, а й об'єднати державну підтримку, наукове опрацювання та залучення місцевих громад в однорідну мережу об'єктів, яка відобразить багатосторонню історичну пам'ять від давнини до сьогодення.

2.2. Потенційні маршрути воєнного туризму в Україні.

З огляду на сучасний історичний контекст, можна виокремити кілька міжрегіональних маршрутів, які дозволять максимально охопити тематику воєнного туризму та продемонструвати різні грані героїзму й пам'яті.

Один із таких маршрутів — «Шляхами Революції Гідності», що пролягатиме через Київ, Львів, Івано-Франківськ та Вінницю. У Києві туристи відвідають Алею Героїв Небесної Сотні та Музей Майдану, де матимуть змогу долучитися до лекцій очевидців і переглянути документальні реконструкції. У Львові й Івано-Франківську маршрут включатиме візити до місцевих волонтерських центрів і краєзнавчих музеїв із виставками «Україна 2013–2014», а у Вінниці — інтенсивні воркшопи з молодіжними активістами, що брали участь у протестах [2; 27]. Такий маршрут формує не лише

історичну обізнаність, а й заохочує до діалогу між поколіннями щодо цінностей свободи й гідності.

Другий приклад — «Лінія спротиву 2022», що проходить через Ірпінь, Бучу, Гостомель, Чернігів і Харків. Цей маршрут акцентує увагу на сучасному досвіді оборони: огляд зруйнованих будинків і знайомство з роботами волонтерів, відвідування меморіалів на місцях боїв та зустрічі з військовими та місцевими жителями, які безпосередньо брали участь у відсічі агресору. Особливий блок присвячений психологічній підтримці гостей: короткі семінари з психологами та капеланами допомагають осмислити пережите та підготуватися до емоційно важких спогадів [10; 30]. Такий маршрут дозволяє не лише вшанувати жертв, але й посилити емпатію до громад, що пережили глибоку травму.

Маршрут «Фортеці незламності» об'єднує міста та пам'ятні локації, де українські захисники витримали тривалу облогу: Северодонецьк, Бахмут, Авдіївку й Маріуполь. Перевага цього маршруту — можливість відвідати експозиції просто неба на базі фортифікаційних споруд, ознайомитися з архівними матеріалами оборонних позицій і взяти участь у реконструкціях, організованих місцевими історичними товариствами. Важливо, що маршрути такого формату варто планувати тільки після остаточної дермінеризації та відновлення базової інфраструктури, щоб гарантувати безпеку відвідувачів та повагу до місця пам'яті [5; 15]. Додатково рекомендовано впровадити процедури погодження із родинами загиблих, аби уникнути сприйняття маршруту як спекуляції на трагедії.

Інноваційним рішенням може стати створення VR/AR-маршрутів, які дозволять у віртуальному форматі «прогулятися» місцями, куди наразі обмежений доступ (наприклад, зони, що ще не підлягають відкритому туризму). Такі технології широко застосовуються у світовій практиці й дають змогу поєднати реальну локацію з віртуальною реконструкцією подій, що значно розширює аудиторію та знижує ризики [21; 22]. Крім того, VR-моделі

можуть бути використані у навчальних програмах та виставкових заходах за кордоном, де обмежена можливість фізичного візиту до України.

До потенційних маршрутів варто включити освітні програми для школярів і студентів, адаптовані за рівнем складності та тривалістю. Це можуть бути як одноденні екскурсії в межах області, так і поглиблені триденні виїзди з інтерацією історичних квестів, польових досліджень і лекцій уповноважених експертів. Такий підхід сприяє формуванню критичного мислення, глибшому осмисленню національної ідентичності та посиленню патріотичного виховання серед молоді [8; 15]. Важливо, щоб освітній компонент передбачав не лише трансляцію фактів, а й розвиток етичного ставлення до історичної спадщини.

Реалізація цих маршрутів потребує тісної взаємодії з місцевими органами влади, волонтерськими мережами, збройними силами та рятувальними службами для забезпечення безпеки й інфраструктурного супроводу. Варто також розглядати залучення міжнародних донорів, які мають досвід у підтримці проєктів з меморіалізації та туризму на територіях постконфліктного характеру.

Лише за умови комплексного підходу — поєднання етичності, професійності, безпеки та міжсекторальної координації — воєнний туризм може стати не лише потужним інструментом збереження пам'яті, а й чинником економічного й культурного розвитку регіонів. Водночас такий туризм сприятиме формуванню міжнародного іміджу України як держави, що здатна трансформувати трагедію у джерело колективної сили, національного самопізнання й мирного діалогу для наступних поколінь.

2.3. Проблеми та виклики у розвитку воєнного туризму в Україні.

Однією з найгостріших проблем є забезпечення безпеки туристів на територіях, де до сих пір існує загроза мінування та руйнування

інфраструктури. Навіть після звільнення регіонів залишається ризик натрапити на нерозірвані боеприпаси, що вимагає тісної координації з підрозділами державної служби з питань надзвичайних ситуацій, саперними командами та місцевою владою для своєчасного очищення й маркування небезпечних ділянок [5]. Безпечна логістика та чіткий маршрутний супровід є обов'язковими умовами організації поїздок, особливо в тих областях, де бойові дії тривали до недавнього часу.

Етичний вимір воєнного туризму потребує уважного ставлення до вшанування пам'яті загиблих і до почуттів тих, хто безпосередньо пережив трагедії. Надмірна комерціалізація болю або використання шокових елементів для залучення відвідувачів може викликати суспільний резонанс і знецінити саму ідею меморіального туризму [9]. Гіди та організатори мають проходити спеціальні тренінги з етичної комунікації та психологічної підтримки, щоб вміти коректно подавати інформацію та надавати допомогу туристам, які можуть зазнати стресу або травматичних спогадів [10].

Щодо інфраструктурних викликів, то серед головних — нестача професійно підготовлених гідів з воєнного спрямування, обмежене фінансування на локальному рівні та низький рівень маркетингового просування. Більшість потенційних об'єктів досі не мають елементарної навігації або доступних інформаційних стендів, а місцеві громади часто не мають ресурсів для підтримки та розвитку туристичної інфраструктури [7]. Відсутність єдиних стандартів і державної програми з розбудови воєнного туризму згідно з Законом «Про туризм» та профільними постановами уповільнює системну інтеграцію цих об'єктів у загальну туристичну мережу [4; 5].

Крім того, емоційна чутливість теми вимагає окремого підходу до різних груп відвідувачів: діти, ветерани, члени сімей загиблих або іноземні гості можуть по-різному реагувати на відвідування зон бойових дій. Без створення зон емоційного відпочинку, попередньої підготовки груп і

присутності психологів такі поїздки можуть спричинити погіршення психічного стану учасників [10]. Вирішення всіх цих завдань потребує міждисциплінарної співпраці істориків, психологів, рятувальників, культурологів і фахівців з туризму, щоб воєнний туризм став безпечним, етичним і стійким напрямом культурно-освітнього й туристичного розвитку України.

Висновки до Розділу 2.

Україна має широкий спектр об'єктів воєнного туризму, що охоплюють різні історичні епохи – від козацьких часів до сучасної війни. Серед них — великі національні музеї, меморіальні комплекси, тимчасові пам'ятки та локальні краєзнавчі центри, які разом формують основу для системного розвитку цього напрямку. Особливістю українського контексту є поєднання традиційних історичних форм представлення з новими — такими як інтерактивні експозиції, участь очевидців подій, мультимедійні інсталяції. Водночас, уже зараз створюються передумови для розвитку нових туристичних локацій у звільнених від окупації територіях. Це вимагає державної підтримки, консолідації зусиль місцевих громад та розробки стратегічної програми з охорони, популяризації й інтеграції цих об'єктів у національну туристичну інфраструктуру.

Розробка тематичних маршрутів воєнного туризму дозволяє комплексно осмислити події як минулого, так і сьогодення, формуючи у туристів цілісне уявлення про героїзм, спротив та національну гідність. Запропоновані маршрути — «Шляхами Революції Гідності», «Лінія спротиву 2022», «Фортеці незламності» — демонструють різноманітність підходів: від меморіального до освітнього й технологічного (включно з VR/AR-екскурсіями). Важливим аспектом є адаптація маршрутів до цільової аудиторії — зокрема, впровадження освітніх програм для молоді. Повноцінне

функціонування таких маршрутів вимагає взаємодії між державними установами, волонтерськими структурами, місцевою владою та військовими, що забезпечить не лише організаційну та логістичну підтримку, але й гарантуватиме безпеку, етичність та емоційний баланс у процесі подорожей.

Розвиток воєнного туризму в Україні супроводжується низкою складних викликів — передусім це питання безпеки на територіях, що постраждали від бойових дій. Мінна небезпека, зруйнована інфраструктура, відсутність туристичних зручностей у багатьох регіонах вимагають комплексного підходу до їхньої відбудови. Водночас актуальними залишаються етичні дилеми, пов'язані з вшануванням пам'яті, уникненням комерціалізації трагедій та необхідністю підготовки фахівців, які можуть працювати з емоційно важкою тематикою. Інституційні бар'єри — як-от нестача фінансування, кадровий голод і відсутність єдиної стратегії — також гальмують розвиток. Вирішення цих проблем можливе лише через міждисциплінарну співпрацю, створення державної програми підтримки воєнного туризму та активне залучення громадськості й міжнародної спільноти.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ВОЄННОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Формування екскурсійних маршрутів «місцями героїзму та пам'яті».

Процес створення екскурсійних маршрутів «місцями героїзму та пам'яті» починається з ретельного відбору локацій, які поєднують історичну значущість і здатність викликати глибокі емоційні реакції. Насамперед, до таких об'єктів належать як масштабні меморіальні комплекси (наприклад, Алея Героїв Небесної Сотні в Києві чи Національний музей історії України у Другій світовій війні), так і невеликі братські могили чи дошки пам'яті у віддалених селах. Поєднання великих і малих об'єктів дозволяє створити багат шаровий наратив, де кожна зупинка доповнює попередню, формуючи загальну картину боротьби та жертвності українського народу [3; 16].

Основою будь-якого маршруту має стати чітка концепція — історична, регіональна чи тематична. Наприклад, «Східний кластер» концентрується на Харківщині й Донеччині, об'єднуючи досвід фортеці XVII століття в Балаклії з пам'ятними знаками на місцях боїв 2022–2023 років. Перевага цього

підходу полягає в тому, що на кількох десятках кілометрів можна простежити безперервну лінію опору, від середньовічних укріплень до сучасних траншей [30, с. 45–50]. Такий історико-просторовий контекст дозволяє туристам збагнути наскільки вікові традиції оборонного мистецтва впливає сучасний героїзм.

При формуванні маршруту важливо об'єднати кілька типів локацій: місця активних боїв, меморіали загиблих, музеї та культурні центри. У Ізюмі, наприклад, екскурсію починають із відвідування краєзнавчого музею, де зібрані матеріали про визвольні змагання 1918–1921 років та оборону міста у 2022 році, а далі продовжують полем бою, де встановлено тимчасові стенди з фотографіями та мапами руху підрозділів [2]. Така динамічна послідовність – від музейного простору до реального ландшафту – сприяє глибшому зануренню: турист не лише отримує інформацію, а й відчуває “дотик” до історії.

Окрему увагу слід приділяти інтеграції живих свідчень. Зустрічі з ветеранами і волонтерами, які безпосередньо брали участь у подіях, додають маршруту унікальності та автентичності. Перед візитом до Бахмута організатори можуть запросити учасника оборони на годинну сесію Q&A, де він розповідає про власний досвід, відповідає на запитання та демонструє артефакти. За даними Ігнатенка, саме такі «особистісно-орієнтовані» блоки в екскурсіях підвищують рівень співпереживання та сприяють формуванню стійкого патріотичного імпульсу у відвідувачів [2, с. 60–65].

Логістика маршруту має забезпечувати комфорт і безпеку: це продуманий розклад з достатнім часом на переїзди, організація харчування та санітарних зупинок, а також наявність медичної підтримки. Особливо це актуально для районів, що нещодавно були зоною бойових дій: перш ніж включати такі локації, потрібно отримати офіційний дозвіл від ДСНС та органів місцевого самоврядування на очищення території від мін і боєприпасів [5].

Не менш важливою є підготовка екскурсіводів. Вони мають володіти не лише ґрунтовними історичними знаннями, а й навичками етичної комунікації та психологічної підтримки груп. За Макаренком, фаховий гід у воєнному туризмі повинен пройти курс з психологічного тренінгу, щоб вчасно розпізнати ознаки стресу у туристів і м'яко надавати необхідну допомогу [9, с. 40–45]. варто робити єдиний стандарт підготовки, що включатиме модулі з історії, кризового менеджменту та етичних норм.

Для посилення абсорбції інформації та збереження емоційної рівноваги кожен маршрут має включати «зони тиші» — спеціально облаштовані майданчики з лавками, де учасники можуть у спокійному режимі обмінятися враженнями або скористатися послугами психолога. Такі зони є невід'ємною частиною емоційно-чутливих екскурсій та допомагають уникнути перевантаження когнітивно-афективних ресурсів туристів [10].

Нарешті, цифрові інструменти — мобільні додатки з аудіогідами, QR-маршрути та інтерактивні карти — роблять поїздку більш доступною й гнучкою. Наприклад, створений за ініціативою Держтуризму додаток «Пам'ять України» дозволяє туристам самостійно вибирати точки маршруту, отримувати додаткові історичні довідки та навіть проходити міні-квести, що стимулює самостійне навчання й поглиблене занурення [18].

Таким чином, формування екскурсійних маршрутів «місцями героїзму та пам'яті» передбачає синтез історико-наукового підходу, емоційно-етичної комунікації, високого рівня організації безпеки та використання сучасних технологій. Лише за умови інтегрованого підходу може бути створено дійсно багатовимірний туристичний продукт, що сприятиме збереженню історичної правди, патріотичному вихованню та культурному відродженню регіонів.

3.2. Створення туристичних продуктів для різних цільових аудиторій.

Успішна реалізація воєнного туризму в Україні потребує чіткої сегментації аудиторій та адаптації туристичних продуктів під їхні специфічні потреби, інтереси й психологічні особливості. Однією з ключових цільових груп є шкільна молодь, для якої слід розробляти навчально-виховні тури, що поєднують тематичні екскурсії з інтерактивними завданнями та елементами квестів. Такі програми можуть містити завдання з пошуку інформації на місцевості (наприклад, визначити розташування пам'ятних знаків або ідентифікувати архітектурні залишки укріплень), відвідування шкільних музеїв і зустрічі з учасниками подій. За даними Сидоренко, інтеграція квестових елементів значно підвищує мотивацію учнів до засвоєння історичного матеріалу та сприяє розвитку критичного мислення [10, с. 80–83].

Студентська аудиторія, особливо представники гуманітарних і соціальних спеціальностей, потребує глибшого занурення: для неї доцільно організовувати експедиційні тури, де окрім стандартних екскурсій передбачено проведення міні-досліджень, польових практикумів і написання наукових звітів. Наприклад, студенти історичних факультетів можуть брати участь у розкопках на місцях боїв Другої світової війни на Луганщині, обробляти зібрані артефакти та готувати доповіді для наукових конференцій. Такий формат, за словами Ігнатенка, не лише поглиблює фахову підготовку, а й розвиває навички міждисциплінарної роботи та командної взаємодії [2, с. 75–80].

Ветерани та родини загиблих — особлива група, яка шукає не стільки інформації, скільки емоційної підтримки та вшанування пам'яті. Для них важливо створювати тури з індивідуальним підходом: скорочений маршрут з фокусом на ключові меморіали, урочисті церемонії з покладанням квітів, молитвенні сесії в храмах і зустрічі з капеланами чи психологами. Антонюк підкреслює, що саме такі “тури пам'яті” допомагають учасникам пережити

процес спільного вшанування, сприяють психоемоційному відновленню та зміцненню спільнот похилого віку ветеранів [8, с. 55–59].

Іноземні туристи становлять особливий сегмент, адже їм необхідна високоякісна мультимедійна підтримка та перекладена інформація. Для цієї аудиторії варто формувати тури з екскурсіями англійською, німецькою чи французькою мовами, використовувати аудіогіди, відеоматеріали та VR-моделі, які пояснюють український контекст у ширшому європейському та світовому масштабі. Петрова зазначає, що участь іноземних відвідувачів у програмах воєнного туризму сприяє розвитку культурної дипломатії та формуванню позитивного іміджу України за кордоном [15, с. 50–55].

Кожен із цих продуктів має супроводжуватися додатковими послугами: попередньою психологічною підготовкою, зоною релаксації та подальшим фідбеком через онлайн-опитування. За даними соціологічної групи “Рейтинг”, усвідомлене опитування учасників після туру дозволяє коригувати програми в реальному часі, адаптуючи їх до потреб різних вікових і соціальних груп [19]. Таким чином, створення диференційованих туристичних продуктів сприяє максимальній ефективності воєнного туризму як інструменту збереження пам’яті, патріотичного виховання та культурної дипломатії.

3.3. Пропозиції щодо маркетингового просування воєнного туризму.

Ефективне просування воєнного туризму вимагає комплексної стратегії, що поєднує державні, громадські та приватні ініціативи.

По-перше, доцільно створити єдину цифрову платформу «Воєнний туризм України», де будуть зібрані інтерактивні карти маршрутів, розклади екскурсій, профілі гідів, можливість онлайн-бронювання та відгуки учасників [18]. Така платформа може працювати як портал-агрегатор, залучаючи до

співпраці Міністерство культури та інформаційної політики, Держагентство розвитку туризму й провідних туроператорів. Також платформа може мати мобільний додаток з можливістю офлайн-навігації та інтеграцією з AR-технологіями для поглибленого досвіду.

По-друге, варто ініціювати національну медіакампанію «Пам'ять жива», що охопить телебачення, радіо, інтернет та соціальні мережі. Основу контенту мають складати короткі документальні сюжети з реальними історіями ветеранів і очевидців, інтерактивні VR-трейлери маршрутів і п'ятихвилинні кліпи з емоційними враженнями туристів. Залучення інфлюенсерів і культурних діячів допоможе поширити меседж серед молодіжної аудиторії. Додатково доцільно запровадити флешмоби й онлайн-челенджі для стимулювання органічного охоплення та залучення громадян до активного обговорення теми.

По-третє, участь у міжнародних виставках і форумах, таких як ITB Berlin чи WTM London, дозволить презентувати українські воєнні маршрути світові. В рамках подібних заходів корисним є проведення панельних дискусій із закордонними партнерами (туроператорами, представниками культурних інституцій), організація презентацій у форматі VR-кубів та видання англомовних брошур із QR-кодами на зручні лендінги [26; 28]. Для розширення охоплення також варто співпрацювати з українськими діаспорами за кордоном, які можуть виступати культурними амбасадорами.

Зрештою, для підвищення довіри до галузі та забезпечення високого рівня обслуговування необхідно запровадити систему сертифікації гідів із воєнного туризму. Сертифікат видається після проходження курсу з історичної методології, етики роботи з трагічною тематикою та основ кризового менеджменту. Додатково слід регулярно проводити атестації й тренінги, щоб гіді підтримували актуальність знань і навичок [9]. Важливо також розробити спеціалізовані психологічні тренінги для гідів, аби вони могли коректно реагувати на емоційні реакції туристів.

Крім того, необхідно розробити етичний кодекс воєнного туризму — документ, що регламентуватиме допустимі межі подання воєнної тематики, зокрема щодо приватності героїв, точності фактів та уникнення сенсаціоналізму. Цей кодекс може бути ухвалений у співпраці з істориками, психологами та представниками ветеранських організацій.

Крім зазначених кроків, важливим елементом розвитку воєнного туризму є інтеграція освітніх компонентів. Доцільно впровадити програми співпраці з навчальними закладами — від шкіл до університетів — з метою проведення навчально-пізнавальних екскурсій, літніх історичних шкіл і конкурсів дослідницьких робіт. Це сприятиме формуванню в молоді усвідомленого ставлення до історичних подій і підвищенню загального рівня громадянської культури.

Також варто передбачити створення спеціальних програм для осіб з інвалідністю та ветеранів, які дозволять їм брати участь у маршрутах або долучатися як співорганізатори й консультанти. Така інклюзивність не лише посилить соціальну згуртованість, а й продемонструє цінність досвіду безпосередніх учасників подій.

Важливо враховувати аспекти безпеки та психологічного супроводу. Передбачення наявності кризових психологів або консультантів, особливо під час відвідування чутливих локацій (меморіалів, полів бою, зон бойових дій), зменшить ризики травматичних переживань у відвідувачів. Аналогічно, потрібні чіткі протоколи дій у разі надзвичайних ситуацій.

З практичного боку, слід розробити інфраструктуру підтримки маршрутів: туристичні вказівники, зони відпочинку, пункти першої допомоги, інформаційні стенди з багатомовним перекладом. Це підвищить доступність і комфортність маршрутів, особливо для іноземних відвідувачів.

Не менш важливо забезпечити системну аналітику й моніторинг галузі. Регулярне опитування туристів, аналіз зворотного зв'язку, звітність за показниками відвідуваності та економічного ефекту допоможуть коригувати

стратегії та виявляти слабкі місця в реалізації політики розвитку воєнного туризму.

У довгостроковій перспективі доцільним є створення Національного центру воєнного туризму, який буде координувати діяльність між усіма зацікавленими сторонами — державою, громадським сектором, бізнесом та освітніми установами. Центр також може виступати експертною платформою для розробки стандартів, підготовки кадрів та міжнародної співпраці.

3.4. Поширення воєнного туризму через соціальні мережі.

У сучасному світі соціальні мережі стали головним інструментом комунікації та просування інформації. Для воєнного туризму вони відіграють подвійну роль: з одного боку, слугують засобом залучення цільової аудиторії, а з іншого — платформою збереження й передачі історичної пам'яті.

Сучасні користувачі активно шукають емоційний та змістовний контент. Тому правильно оформлена присутність воєнного туризму у соціальних медіа дозволяє не лише привернути увагу до подій минулого, а й залучити нові покоління до осмислення героїзму, втрат і боротьби за свободу. Відео з місць бойової слави, фотозвіти з маршрутів, історії очевидців, віртуальні екскурсії — усе це стає доступним мільйонам користувачів і формує глибший інтерес до подорожей такого типу.

Особливо ефективним є використання таких соціальних платформ:

Facebook — для створення подій, публікацій новин і репортажів із місць бойових дій;

Instagram — для поширення візуального контенту, сторіс та залучення молодіжної аудиторії;

YouTube — як відеоархів екскурсій, інтерв'ю з ветеранами й документальних фільмів;

TikTok — для креативного й швидкого висвітлення важливих тем у форматі коротких роликів;

Telegram — для поширення новин, маршрутів, рекомендацій та інтерактивного спілкування;

X (Twitter) — для стислих повідомлень, анонсів і комунікації з міжнародною аудиторією;

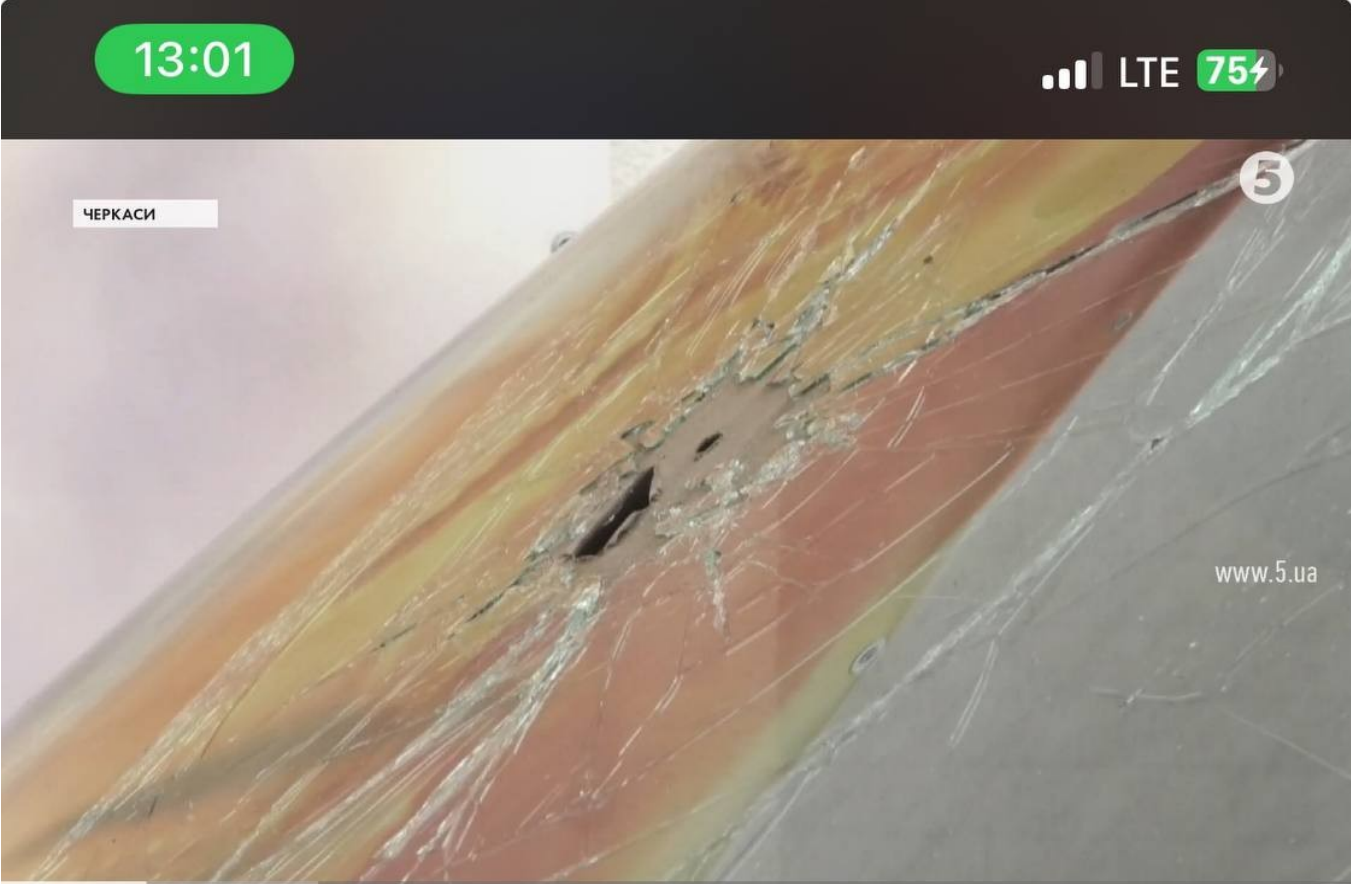
LinkedIn — як майданчик для міжпрофесійної співпраці у сфері туризму, історії та культури.

Однією з найперспективніших форм просування воєнного туризму є створення цифрових маршрутів, які дозволяють користувачам у реальному часі знайомитися з об'єктами туризму: як у вигляді постів з геолокацією, так і через відеоекскурсії чи доповнену реальність (AR/VR). Такий підхід не лише знижує ризики для відвідувачів у небезпечних зонах, а й відкриває воєнний туризм для міжнародної аудиторії.

Водночас соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні етичного контексту. Відповідальна комунікація, особливо щодо трагічних сторінок історії, має базуватися на повазі до пам'яті загиблих, уникненні сенсаційності та надмірної комерціалізації. Тут важливо дотримуватись принципів цифрової етики, проводити попередню модерацію контенту й надавати простір для голосів ветеранів, волонтерів, свідків подій.

Приклад 1. Публікації у соціальних мережах

13:01 LTE 75%

ЧЕРКАСИ

www.5.ua

Кулемети, міни та амуніція: Про "Патріотичний музей АТО" Олексія Свят...

1,1 тыс. просмотров 5 л. назад Ещё

5 ЭФИР 5 канал 3,34 млн [Подписаться](#)

[👍 30](#) | [👎](#) [➦ Поделиться](#) [🔄 Ремикс](#) [⬇️ Скачать](#)

Приклад 2. Публікації у соціальних мережах.

Крім поширення інформації про наявні об'єкти воєнного туризму, соціальні мережі сприяють також створенню нових форм віртуального туризму. Так, користувачі TikTok, YouTube та Instagram все частіше створюють відеоблоги або прямі трансляції з місць історичних подій,

тим самим перетворюючи власні акаунти на своєрідні цифрові гідів. Такий формат дозволяє не тільки передавати факти, а й ділитися особистими враженнями, що підвищує довіру аудиторії та викликає емоційний відгук.

Окрему роль відіграє сторітелінг — подання інформації у вигляді послідовної історії, де користувач може не лише дізнатися про події, але й “пережити” їх. Завдяки цьому турист сприймає локації не як абстрактні місця, а як простори особистої або колективної пам’яті. Саме такі наративи особливо ефективні в мережах з коротким форматом контенту (наприклад, TikTok або Instagram Reels), де навіть 60 секунд можуть передати атмосферу історичної глибини та значущості.

Ще одним важливим аспектом є взаємодія з підписниками. Через коментарі, опитування, стріми та зворотній зв’язок туристичні проєкти можуть краще зрозуміти, який контент викликає найбільший інтерес, а також оперативно реагувати на інформаційні запити аудиторії. Це формує відчуття спільноти навколо теми воєнної пам’яті та сприяє органічному зростанню популярності маршруту або музею.

Варто також зазначити, що активність у соцмережах дозволяє інтегрувати елементи цифрової дипломатії. Наприклад, англомовні пости або субтитри до відео можуть залучати іноземну аудиторію, поширюючи знання про сучасну історію України за кордоном. У такий спосіб воєнний туризм стає не лише внутрішньоукраїнським явищем, а й частиною глобального діалогу про цінності свободи, гідності та пам’яті.

Таким чином, соціальні мережі не лише сприяють популяризації воєнного туризму, а й формують нову культуру пам’яті — відкриту, технологічну, емоційно залучену й орієнтовану на майбутнє. Їхнє грамотне використання — це крок до того, щоб воєнний туризм в Україні став не лише засобом пізнання історії, а й дієвим інструментом національного відродження та міжнародного визнання.

Висновки до Розділу 3.

Щоб створити справді змістовні маршрути героїзму та пам'яті, важливо ретельно підбирати локації — від великих музеїв до невеликих меморіалів у селах. Такі маршрути мають об'єднувати історичний зміст, емоційне враження, розповіді очевидців та сучасні технології. Безпека, комфорт та участь підготовлених екскурсоводів також відіграють ключову роль у формуванні цілісного й зворушливого туристичного досвіду.

Успіх воєнного туризму залежить від здатності враховувати інтереси різних груп: учням потрібні інтерактивні подорожі з елементами гри, студентам — глибші дослідження, ветеранам — турбота й пошана, а іноземцям — якісний переклад і контекст. Індивідуальний підхід до кожної аудиторії робить туризм не лише цікавим, а й корисним — для навчання, емоційного відновлення та міжкультурного діалогу.

Щоб більше людей дізналися про воєнний туризм, потрібно діяти в кількох напрямках одночасно: створити зручну онлайн-платформу з маршрутами й бронюванням, проводити медіакампанії з історіями учасників подій, презентувати українські тури на міжнародних форумах, а також запровадити сертифікацію та навчання для гідів. Такі дії допоможуть зробити воєнний туризм впізнаваним, професійним і етично відповідальним.

Соціальні мережі — це найкращий спосіб розповісти широкій аудиторії про події, героїв та місця воєнної пам'яті. Через фото, відео, онлайн-екскурсії та пости можна донести важливі історії до молоді й іноземців. Головне — подавати інформацію з повагою, без перебільшень, дотримуючись етичних норм. Соцмережі не лише залучають туристів, а й допомагають зберігати пам'ять про важливе.

ВИСНОВКИ

1. На основі дослідження наукових джерел було визначено

сутність поняття «воєнний туризм». «Воєнний туризм» — це форма тематичних подорожей до місць бойових дій, меморіалів і музеїв, що сприяє глибокому емоційному переживанню історії. «Воєнний туризм» як окремий напрям туристичної діяльності виконує дуже важливу функцію: він допомагає не лише зберігати пам'ять про героїчні події, а й формує національну свідомість і патріотизм відіграючи ключову роль у зміцненні національної пам'яті.

2. Проаналізували зарубіжний досвід розвитку воєнного туризму, зокрема на прикладі Польщі, Ізраїлю та Франції, та виявили ефективні підходи до організації подібних маршрутів і заходів. Вивчаючи зарубіжний досвід звернули увагу на основні галузі для перспективи розвитку воєнного туризму в Україні.

3. З'ясували, що воєнний туризм має вагоме значення у збереженні історичної спадщини, формуванні колективної пам'яті та вихованні поваги до героїчних подій минулого і сучасності.

4. Провели аналіз поточного стану об'єктів воєнного туризму в Україні, включаючи місця бойових дій, музеї, меморіали та інші важливі локації, які становлять інтерес для відвідувачів.

5. Розглянули потенційні туристичні маршрути, які можуть стати основою для подальшого розвитку воєнного туризму, з урахуванням як існуючих об'єктів, так і нових перспективних локацій.

6. Визначили основні проблеми й виклики, що постають перед галуззю, серед яких — питання безпеки, етичні аспекти, емоційна чутливість тематики та потреба у державній підтримці.

7. Запропонували практичні підходи до формування екскурсійних маршрутів з урахуванням історичної цінності та емоційного впливу на туристів.

8. Розробили концепції туристичних продуктів, орієнтованих на різні цільові аудиторії з урахуванням їхніх потреб і очікувань.

9. Сформулювали рекомендації щодо ефективного маркетингового просування воєнного туризму в Україні.

10. Дослідити можливості поширення воєнного туризму через соціальні мережі та створення нових форм віртуального туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бевз Г. І. Воєнний туризм як інструмент формування історичної пам'яті // Туризмознавчі студії. – 2021. – № 2. – С. 34–41.
2. Ігнатенко В. А. Потенціал розвитку воєнного туризму в Україні. – К. : НДІ туризму, 2022. – 112 с.

3. Сагайдак М. М. Українські меморіали як об'єкти культурної спадщини. – Львів : Центр спадщини, 2020. – 136 с.
4. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
5. Кабінет Міністрів України. Про заходи щодо збереження об'єктів культурної спадщини : постанова від 16.03.2022 № 303.
6. Мережко І. В. Культурна дипломатія як механізм просування національного іміджу. – К. : Дипломатична академія, 2021. – 204 с.
7. Коробко М. В. Історичні пам'ятки та місця пам'яті у туристичній практиці. – Харків : Видав. центр НУА, 2020. – 95 с.
8. Антонюк О. І. Стратегії розвитку туризму в умовах війни: аналіз європейського досвіду // Наукові праці ЧНУ. – 2022. – Т. 327. – С. 53–59.
9. Макаренко С. В. Етика воєнного туризму: виклики сучасності. – К. : Логос, 2022. – 116 с.
10. Сидоренко Т. В. Психологічні аспекти подорожей до місць трагедій // Вісник психології. – 2021. – № 3. – С. 77–84.
11. Cohen E. A phenomenology of tourist experiences // *Sociology*. – 1979. – Vol. 13(2). – P. 179–201.
12. Lennon J., Foley M. *Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster*. – London : Continuum, 2000. – 200 p.
13. Smith V. L. *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1989. – 360 p.
14. Seaton A. V. War and Thanatourism: Waterloo 1815–1914 // *Annals of Tourism Research*. – 1999. – Vol. 26. – P. 130–158.
15. Петрова Н. І. Туристичні маршрути як інструмент культурної комунікації. – Дніпро : ДНУ, 2021. – 78 с.
16. Мельник Ю. І. Військово-історичні музеї України як об'єкти туризму // Туризм і регіональний розвиток. – 2020. – № 4. – С. 99–106.

17. Міністерство культури та інформаційної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkip.gov.ua>
18. Державне агентство розвитку туризму України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua>
19. Соціологічна група «Рейтинг». Національна пам'ять і героїка: дані соціології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ratinggroup.ua>
20. Yad Vashem – The World Holocaust Remembrance Center [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.yadvashem.org>
21. Instytut Pamięci Narodowej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ipn.gov.pl>
22. Musée du Débarquement en Normandie (D-Day Museum) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dday-overlord.com>
23. International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icomos.org>
24. International Journal of Heritage Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/loi/rjhs20>
25. UkraineWorld. Storytelling the war: українські ініціативи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraineworld.org>
26. Стратегія розвитку туризму в Україні до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>
27. Музей Революції Гідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maidanmuseum.org>
28. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). Reports on tourism and crisis recovery [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unwto.org>
29. Книга пам'яті загиблих за Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://memorybook.org.ua>

30. Тимченко О. П. Военний туризм у сучасній Україні: досвід, виклики, перспективи. – К. : ВЦ НТУУ «КПІ», 2023. – 150 с.